

Warszawa, dnia 20 kwietnia 2017 r.

Stanowisko

**Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych
dotyczące dopuszczalności występowania przez radcę prawnego zatrudnionego
w jednostkach organizacyjnych Skarbu Państwa (*stationes fisci*) na zlecenie klienta
niebędącego *statio fisci* przeciwko innym jednostkom organizacyjnym Skarbu Państwa
(*stationes fisci*) nie zatrudniających tego radcy prawnego.**

1. Przedmiot sprawy.

W dniu 6 marca 2017 r. do Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych skierowana została przez radcę prawnego prośba o przedstawienie stanowiska w aspekcie występowania konfliktu interesów w przypadku świadczenia stałej obsługi prawnej jednostek organizacyjnych Skarbu Państwa, których obszar działania obejmuje teren odpowiadający kilku gminom, oraz podjęcia obsługi prawnej jakiegokolwiek innego podmiotu występującego przeciwko innym *stationes fisci*.

2. Zagadnienie podlegające rozstrzygnięciu.

Z treści pisma inicjującego przedstawienie poniższego stanowiska Komisji wynika, że radca prawny wykonuje stałą obsługę prawną dwóch jednostek organizacyjnych, których obszar działania obejmuje teren odpowiadający kilku gminom. W związku z tym radca prawny powziął wątpliwość, czy w przypadku obsługi prawnej jakichkolwiek innych podmiotów występujących przeciwko innym *stationes fisci* nie popadnie w konflikt interesów.

3. Źródła prawa i materiały wykorzystane do zajęcia stanowiska.

Dla przedstawienia stanowiska w sprawie, oparto się na następujących przepisach prawa:

- 1) Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964r. Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2017r. poz. 459) – art. 33, art. 34;
- 2) Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2016r. poz 1822 z późn. zm.) - art. 67§2;
- 3) Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz.U. z 2016r., poz. 1666 z późn. zm.) – art. 3;

- 4) Ustawa z dnia 16 grudnia 2016 r. o zasadach zarządzania mieniem państwowym (Dz.U. z 2016r. poz. 2259) - art. 3 ust. 1, ust. 3 i ust. 4, art. 6 ust. 4 i ust. 5;
- 5) Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2016r. poz. 233 z późn. zm.) – art. 2, art. 4, art. 6 ust. 1, art. 9, art. 10, art. 14, art. 15, art. 16, art. 17, art. 18, art. 19, art. 22(4) i art. 22(6);
- 6) Kodeks Etyki Radcy Prawnego - Uchwała Nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 22 listopada 2014r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego – art. 5 pkt 4), art. 8, art. 10, art. 11, art. 25 ust. 1, art. 26 ust. 1, art. 28 ust. 2;
- 7) Regulamin wykonywania zawodu radcy prawnego – Uchwała Nr 94/IX/2015 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 13 czerwca 2015r. w sprawie Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego – art. §3 ust. 1 i ust. 3.

Dla ustalenia stanu faktycznego wykorzystano zapytanie radcy prawnego z dnia 6 marca 2017 r., powołane na wstępie niniejszego stanowiska.

4. Analiza zagadnienia

4.1. Mając na uwadze powyższe zagadnienie, na wstępie należy podkreślić, iż powołana przy Krajowej Radzie Radców Prawnych Komisja Etyki i Wykonywania Zawodu nie jest uprawniona do oceny i subsumpcji stanu faktycznego przedstawionego w treści wniosku. W ramach swojej właściwości Komisja rozpatruje sprawy związane z ogólną interpretacją przepisów Kodeksu Etyki. Komisja nie rozpatruje spraw indywidualnych, w szczególności związanych z oceną, czy podjęcie określonego zatrudnienia stanowić będzie naruszenie zasad etyki. W niniejszej sprawie Komisja Etyki może dokonać wyłącznie interpretacji przepisów zawartych w Kodeksie Etyki Radcy Prawnego, to jest zagadnienia, czy dopuszczalne jest i zgodne z zasadami etyki w aspekcie występowania konfliktu interesów w przypadku świadczenia stałej obsługi prawnej jednostek organizacyjnych Skarbu Państwa, których obszar działania obejmuje teren odpowiadający kilku gminom, podjęcie obsługi prawnej jakiegokolwiek innego podmiotu występującego przeciwko innym *stationes fisci*. Rozstrzygnięcie, czy podjęcie obsługi prawnej w konkretnym stanie faktycznym może naruszać zasady etyki należy każdorazowo do radcy prawnego zainteresowanego świadczeniem pomocy prawnej na rzecz określonych podmiotów.

Zauważyć także należy, że Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu nie przedstawiono jakich konkretnie jednostek organizacyjnych Skarbu Państwa oraz innych podmiotów dotyczy problem, który stał się podstawą wystąpienia w sprawie interpretacji przepisów zawartych w Kodeksie Etyki Radcy Prawnego. W stanowisku przyjęto zatem założenie, że problem

dotyczy podjęcia obsługi prawnej podmiotu nie będącego *statio fisci* i występowania przeciwko innym *stationes fisci*, to jest nie zatrudniającym radcy prawnego.

4.2. Zagadnienie stanowiące przedmiot niniejszego stanowiska dotyczy fundamentalnych zasad i wartości zawodu radcy prawnego, jako zawodu zaufania publicznego, takich jak unikanie zajęć niedopuszczalnych i konfliktu interesów, tajemnica zawodowa, lojalność i kierowanie się dobrem klienta. Punktem wyjścia dla rozważań zmierzających do rozstrzygnięcia problemu powinno być pojęcie klienta na gruncie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego i jego relacja do pojęcia Skarbu Państwa.

Zgodnie z postanowieniami art. 5 pkt 4) Kodeksu Etyki Radcy Prawnego pod pojęciem klienta rozumie się każdego, na rzecz kogo radca prawny świadczy pomoc prawną. W literaturze przedmiotu podnosi się, że „posłużenie się terminem „każdy” oznacza, że omawiana definicja obejmuje wszelkie kategorie podmiotów, a zatem osoby fizyczne (niezależnie od obywatelstwa), osoby prawne oraz jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi (bez względu na formę prawną) (tak: T. Jaroszyński [w:] T. Jaroszyński, A. Sękowska, P. Skuczyński, Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz, Wydawnictwo Praktyka Prawnicza, Warszawa 2016, str. 43 – 44). Wskazać należy, że pomoc prawna świadczona przez radcę prawnego ma na celu ochronę prawną interesów podmiotów, na których rzecz jest wykonywana (art. 2 ustawy z dnia 6 lipca 1982r. o radcach prawnych). Wykonywanie zawodu radcy prawnego polega na świadczeniu pomocy prawnej, tj. w szczególności na udzielaniu porad i konsultacji prawnych, sporządzaniu opinii prawnych, opracowywaniu projektów aktów prawnych oraz występowaniu przed urzędami i sądami w charakterze pełnomocnika lub obrońcy (art. 4 i art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982r. o radcach prawnych).

Stosownie do postanowień art. 33 Kodeksu cywilnego osobami prawnymi są Skarb Państwa i jednostki organizacyjne, którym przepisy szczególne przyznają osobowość prawną. Skarb Państwa, obok innych państwowych osób prawnych, jest podmiotem cywilnoprawnych praw państwa i reprezentuje państwo jako właściciela majątku, z zastrzeżeniem, że nie jest jedynym podmiotem władającym mieniem na terytorium państwa. Należy przy tym odróżnić Skarb Państwa jako równoprawny podmiot w obrocie prawnym, obok osób fizycznych i osób prawnych, od władczych uprawnień państwa wynikających z porządku publicznoprawnego. Jest to zarazem w porządku prawnym jedyna osoba prawna, która nie posiada organów. Ich rolę spełniają *stationes fisci*. A. Kidyba podnosi, że „[w] powszechnym rozumieniu Skarb Państwa odnosi się do określenia prywatnoprawnej osobowości państwa związanej z realizacją jego zadań w obszarze stosunków cywilnoprawnych. Skarb Państwa jest zatem synonimem państwa, o ile występuje ono w obrocie cywilnoprawnym, będąc właścicielem, wierzycielem, dłużnikiem itp. (...). Funkcjonuje on nie w sferze władztwa publicznego (*imperium*), mogąc nakazać lub zakazać rozmaitym osobom, pod groźbą sankcji, takie lub

inne zachowania, lecz w sferze władztwa majątkowego (*dominium*), gdzie występuje w relacjach ze swoimi partnerami jako podmiot równorzędny. Dostrzec jednak trzeba pewne trudności w pełnym oddzieleniu sfery *imperium* od sfery *dominium* (...). Skarbu Państwa nie reprezentują szczególne instytucje zarządzające, lecz właściwe państwowe jednostki organizacyjne (*stationes fisci*). Jednostki te, w odróżnieniu od Skarbu Państwa, nie posiadają osobowości prawnej. Pełnią one funkcję reprezentanta interesów Skarbu Państwa i podejmują za niego czynności prawne. Jednakże każda czynność cywilnoprawna państwowej jednostki organizacyjnej jest czynnością Skarbu Państwa dokonywaną w jego imieniu i na jego rzecz. (...) (A. Kidyba, Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna – praca zbiorowa pod red. A. Kidyby, wydanie II, WKP 2012 - komentarz do art. 34 kodeksu cywilnego – teza 1. i 2. I powołana tam literatura przedmiotu).

Zaakcentowania wymaga, że w zakresie nieuregulowanym w przepisach szczególnych zasady zarządzania mieniem państwowym określa ustawa z dnia 16 grudnia 2016 r. o zasadach zarządzania mieniem państwowym (Dz.U. z 2016r. poz. 2259). Należy przy tym mieć na uwadze, że termin wejścia w życie tej ustawy określa ustawa z dnia 16 grudnia 2016 r. Przepisy wprowadzające ustawę o zasadach zarządzania mieniem państwowym (Dz.U. z 2016r. poz. 2260) – poza niewielkimi wyjątkami ustawa weszła w życie z dniem 1 stycznia 2017 r.

Ustawa z dnia 16 grudnia 2016 r. o zasadach zarządzania mieniem państwowym wprowadziła 32 państwowe osoby prawne i kategorie państwowych osób prawnych (art. 3 ust. 1 i ust. 3), wyłączając zarazem spod jej stosowania spółki (art. 3 ust. 4). W przepisach ogólnych, w art. 6, ustawa określiła podmioty reprezentujące Skarb Państwa. W sprawach odpowiedzialności Skarbu Państwa za wykonywanie władzy publicznej Skarb Państwa reprezentowany jest przez organ władzy publicznej, z którego działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, natomiast w sprawach roszczeń z innych tytułów Skarb Państwa reprezentowany jest przez organ jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się roszczenie (art. 6 ust. 4 i ust. 5 ustawy z dnia 16 grudnia 2016 r. o zasadach zarządzania mieniem państwowym).

Poczynione wyżej uwagi są istotne ze względu na to, że problem związany jest z zatrudnieniem w *stationes fisci* oraz potencjalnym występowaniem przeciwko *stationes fisci* i dotyczy w konsekwencji rozumienia pojęcia Skarbu Państwa, jego przełożenia na uwarunkowania deontologiczne wykonywania zawodu radcy prawnego, a w kontekście szczegółowych postanowień Kodeksu Etyki Radcy Prawnego także rozumienia pojęcia klienta.

Zaakcentowania wymaga, że podmiotem świadczenia pomocy prawnej przez radcę prawnego jest klient, a zawiązanie stosunku prawnego będącego źródłem tej pomocy wymaga zawarcia odpowiedniej umowy, niezależnie od formy wykonywania zawodu przez radcę prawnego. Umowa ta stanowi nie tylko podstawę prawną świadczenia pomocy prawnej,

ale także identyfikuje klienta radcy prawnego w rozumieniu przepisów Kodeksu Etyki Radcy Prawnego. Należy zwrócić uwagę, że stosownie do postanowień §3 ust. 1 i ust. 3 Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego, uchwalonego na podstawie art. 60 pkt 8 lit. f) ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, radca prawny świadczy pomoc prawną na podstawie umowy, która powinna w szczególności określać zakres pomocy prawnej, warunki jej wykonywania oraz wynagrodzenie, z zastrzeżeniem, że w szczególności regulacja ta nie narusza przepisów dotyczących umowy o pracę, regulujących ustanowienie pełnomocnika lub obrońcy z urzędu albo zastępcy radcy prawnego, a także wykonywanie przez radcę prawnego działalności *pro bono*.

W konsekwencji nie mamy do czynienia, mimo posiadania statusu osoby prawnej przez Skarb Państwa, z zawarciem umowy z abstrakcyjnym bytem, jakim jest Skarb Państwa, a zawsze, w ramach jego struktury organizacyjnej oraz zasad funkcjonowania i zarządzania mieniem państwowym, z konkretnymi jednostkami organizacyjnymi, aczkolwiek w stosunkach cywilnoprawnych działającymi w jego imieniu i na jego rzecz.

Wydaje się bowiem nie do zaakceptowania pogląd, że klientem radcy prawnego jest Skarb Państwa bez powiązania z konkretną jednostką organizacyjną. W ten sposób czynione byłoby pewne założenie, że radca prawny świadczy pomoc prawną na rzecz abstrakcyjnie rozumianego Skarbu Państwa. Oznaczałoby to w konsekwencji konieczność akceptacji, że świadczenie pomocy prawnej może, choć oczywiście nie musi, dotyczyć całego spectrum działania Skarbu Państwa, jako osoby prawnej i Skarb Państwa ma podstawy, aby takiej pomocy oczekiwać. Zakres podmiotowy i przedmiotowy umowy z radcą prawnym, w tym praw i obowiązków stron, w praktyce nie dotyczy świadczenia pomocy prawnej w obszarze całego spectrum funkcjonowania Skarbu Państwa i ograniczony jest do obsługi prawnej jednostki organizacyjnej zawierającej umowę z radcą prawnym. Konsekwencje takiego stanu rzeczy powinny dotyczyć także obowiązków w obszarze etyki. Skoro zakres zobowiązań Skarbu Państwa wobec radcy prawnego jest ograniczony i adekwatny (proporcjonalny) do zleconego zakresu obsługi prawnej, to w takim samym obszarze, ale nie większym, można oczekiwać od radcy prawnego wypełniania obowiązków etycznych. Wyjście poza ten obszar powinno zostać pozostawione do uznania radcy prawnego, nie powinno jednak być od niego egzekwowane (oczekiwane). O ile w ogóle można by mówić o etycznym aspekcie działania Skarbu Państwa, za nieetyczne (naruszające dobre obyczaje) należałoby uznać oczekiwanie od radcy prawnego, aby wymogi związane z etycznym wymiarem wykonywanego zawodu miał obowiązek przenosić na wszystkie pozostałe jednostki organizacyjne Skarbu Państwa, czy sam Skarb Państwa, jako *sui generis* osobę prawną i miał traktować ich tak jak klientów w sytuacji związania umową dotyczącą obsługi prawnej konkretnej, wybranej jednostki organizacyjnej Skarbu Państwa i gdy tylko ta jednostka (czy inaczej: Skarb Państwa z ograniczeniem do tej jednostki) jest klientem radcy prawnego, nie zaś pozostałe jednostki.

Zaakcentowania przy tym wymaga, że w przypadku wykonywania zawodu w ramach stosunku pracy świadczeniobiorcą pomocy prawnej jest jednostka organizacyjna, organ państwowy lub samorządowy (art. 9, art. 10, art. 17, art. 18, art. 19, art. 22(4), ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych). Pojęciem jednostki organizacyjnej, już bez powiązania wprost z formą wykonywania zawodu przez radcę prawnego na podstawie stosunku pracy, ustawodawca posługuje się także w art. 14, art. 16, art. 22(6) ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych. Z kolei w art. 15 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych stanowi, że radca prawny obowiązany jest wyłączyć się od wykonywania czynności zawodowych we własnej sprawie lub jeżeli przeciwnikiem jednostki organizacyjnej udzielającej mu pełnomocnictwa jest inna zatrudniająca go jednostka organizacyjna albo jeżeli sprawa dotyczy osoby, z którą pozostaje w takim stosunku, że może to oddziaływać na wynik sprawy.

Podnoszono już, że świadczenie pomocy prawnej odbywa się na podstawie umowy. Co do zasady może to być zarówno umowa o pracę, jak i umowa cywilnoprawna.

W przypadku umów o pracę pracodawcą będą konkretne jednostki organizacyjne Skarbu Państwa, nie zaś Skarb Państwa. Wskazać należy, że zgodnie z postanowieniami art. 3 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy pracodawcą jest jednostka organizacyjna, choćby nie posiadała osobowości prawnej, a także osoba fizyczna, jeżeli zatrudniają one pracowników. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że *„pracodawca jest podmiotem prawa pracy, którego łączy z pracownikiem stosunek pracy. Pracodawcami mogą być wszystkie osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną (art. 33¹ k.c.). Jednakże podmiotowość po stronie pracodawcy obejmuje także inne **jednostki organizacyjne** niebędące osobami prawnymi. Pracodawcami mogą być wydzielona organizacyjnie i finansowo część osoby prawnej (tzw. pracodawca wewnętrzny), a także jednostka organizacyjna pozbawiona osobowości prawnej (np. urząd).”*(...)(cyt. za: K. Jaśkowski [w:] K. Jaśkowski, E. Maniewska, Komentarz aktualizowany do Kodeksu pracy, LEX/el. 2017 – komentarz do art. 3, teza 1. – podkr. K. Jaśkowski). *„Różne problemy dotyczące zdefiniowania **statusu pracodawcy** występowały nie tylko w stosunkach przemysłowych, ale również w szeroko pojmowanej administracji publicznej. Nie budzi wątpliwości konstatacja, że **takiego przymiotu nie ma Skarb Państwa. Nie jest on bowiem jednostką organizacyjną, lecz bytem normatywnym. W sferze publicznej pracodawcami są natomiast głównie statio fisci Skarbu Państwa.** W tym kontekście nasuwają się wątpliwości, kto konkretnie: czy podmiot kierujący jednostką, czy może organ nad nią nadrzędny, czy wreszcie sama jednostka zatrudniająca pracownika ma przymiot pracodawcy. *Judykatura Sądu Najwyższego, kierując się literalną wykładnią art.3 k.p., uznaje za pracodawcę urzędy państwowe, sądy, prokuratury, okręgowe inspektoraty pracy, delegatury Najwyższej Izby Kontroli.*”(tak: K. W. Baran [w:] Kodeks pracy. Komentarz – praca zbiorowa pod red. K. W. Barana, Wolters Kluwer 2016 –*

komentarz do art. 3, teza 2.5 i powołane w przypisach źródła – podkr. Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu KRRP).

W przypadkach umów cywilnoprawnych świadczeniobiorcą będzie Skarb Państwa reprezentowany przez określoną, zatrudniającą radcę prawnego, jednostkę organizacyjną.

Ponadto, stosownie do postanowień art. 67 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego - za Skarb Państwa podejmuje czynności procesowe organ państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, lub organ jednostki nadrzędnej natomiast w zakresie określonym odrębną ustawą za Skarb Państwa czynności procesowe podejmuje Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej Polskiej.

4.3. Przyjęte konstrukcje prowadzą do wniosku, że radca prawny nie ma możliwości występowania przeciwko Skarbowi Państwa *in abstracto*, a wyłącznie taka możliwość będzie występowała w powiązaniu z określoną jednostką organizacyjną. A zatem możliwość zaistnienia kolizji interesów, czy naruszenia tajemnicy zawodowej można rozpatrywać wyłącznie z perspektywy konkretnej jednostki organizacyjnej, nie zaś Skarbu Państwa *in abstracto*.

Prowadzi to do wniosku, że w relacjach radca prawny – klienci nie ma możliwości wystąpienia konfliktu interesów, czy naruszenia tajemnicy zawodowej w sprawie przeciwko Skarbowi Państwa rozpatrywanej w oderwaniu od konkretnej jednostki organizacyjnej albowiem Skarb Państwa *in abstracto*, nie może być klientem radcy prawnego. Do zawarcia umowy o świadczenie pomocy prawnej Skarb Państwa zawsze bowiem musi działać poprzez określoną jednostkę organizacyjną. Zastrzec jednak trzeba, że wniosek ten nie powinien być traktowany jako bezwzględny – w praktyce problem oceniać należy przez pryzmat indywidualnych przypadków, co spowodowane jest zwłaszcza skomplikowaną strukturą organizacyjną Skarbu Państwa i złożonością powiązań.

W konsekwencji, z przyczyn podanych wyżej, nie można *a priori* przyjąć, że świadczenie pomocy prawnej określonym *stationes fisci* Skarbu Państwa wyklucza możliwość świadczenia pomocy prawnej innemu klientowi w sprawie przeciwko Skarbowi Państwa *in abstracto*, skoro ten ostatni nie występuje w takiej formie w obrocie prawnym, nie jest też klientem radcy prawnego w rozumieniu Kodeksu Etyki Radcy Prawnego i Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego. Przyjęcie odmiennego zapatrywania, to jest, że radca prawny reprezentujący klienta może wystąpić przeciwko Skarbowi Państwa *in abstracto*, za którym jednak argumenty wydają się być niewystarczające (vide w szczególności art. 3 Kodeksu pracy, art. 67§2 Kodeksu postępowania cywilnego), oznaczałoby w istocie wykluczenie możliwości świadczenia pomocy prawnej innemu klientowi w sprawie przeciwko Skarbowi Państwa *in abstracto* w sytuacji świadczonej już pomocy prawnej określonym *stationes fisci* Skarbu Państwa. Konstrukcja ta zakładać by jednak musiała, że Skarb Państwa *in abstracto* jest klientem radcy prawnego.

4.4. Przedstawiony przez radcę prawnego problem dotyczy występowania przeciwko innym *stationes fisci*. Podejmując, przy stałej obsłudze prawnej dwóch jednostek organizacyjnych Skarbu Państwa, decyzję w sprawie świadczenia pomocy prawnej klientowi występującemu przeciw innym państwowym jednostkom organizacyjnym, niezatrudniającym tego radcy prawnego, należałoby zwrócić uwagę na następujące kwestie oraz przyjąć kilka założeń:

1) Identyfikacja klienta radcy prawnego w postaci jednostki organizacyjnej Skarbu Państwa, a nie Skarbu Państwa *in abstracto* powoduje, że w stanie faktycznym sprawy nie mają zastosowania regulacje art. 15 ustawy z dnia 6 lipca 1982r. o radcach prawnych ponieważ przeciwnikiem klienta nie będzie inna jednostka organizacyjna Skarbu Państwa zatrudniająca radcę prawnego, a zatem na tej podstawie nie powstaje obowiązek wyłączenia się radcy prawnego od wykonywania czynności zawodowych.

2) Identyfikacja klienta radcy prawnego w postaci jednostki organizacyjnej Skarbu Państwa, a nie Skarbu Państwa *in abstracto* powoduje, że w stanie faktycznym sprawy, tj. występowania na podstawie umowy z innym klientem przeciwko innym *stationes fisci* niezatrudniających tego radcy prawnego nie mają zastosowania postanowienia art. 28 ust. 2 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego wyłączające możliwość występowania w charakterze obrońcy lub pełnomocnika klienta ponieważ przeciwnikiem klienta nie jest inny klient radcy prawnego w jakiegokolwiek sprawie.

3) Każdorazowego przeanalizowania i stosowania przy podejmowaniu decyzji w sprawie świadczenia pomocy prawnej w opisanym stanie faktycznym wymagać będą jednak inne przepisy ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, w szczególności dotyczące tajemnicy zawodowej, oraz Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, w szczególności dotyczące podstawowych zasad wykonywania zawodu oraz wartości i obowiązków etycznych radcy prawnego, w tym dotyczące niezależności w wykonywaniu zawodu, tajemnicy zawodowej, zajęć niedopuszczalnych oraz konfliktu interesów.

4) W szczególności uwagi wymagają następujące przepisy Kodeksu Etyki Radcy Prawnego:

A/ Art. 8 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, zgodnie z którym radca prawny, świadcząc klientowi pomoc prawną, postępuje lojalnie i kieruje się dobrem klienta w celu ochrony jego praw. Istotą wyrażonego nakazu lojalnego postępowania radcy prawnego wobec klienta jest „*zagwarantowanie tego, aby każdy klient mógł pokładać pełne zaufanie w tym, że radca prawny świadczy pomoc prawną na jego rzecz w sposób, który nie naruszy jego interesów, przede wszystkim przez świadczenie pomocy osobom, których interesy są sprzeczne z interesami klienta.*” (cyt. za: T. Jaroszyński, op. cit., s. 64). Zasada ta może mieć w szczególności znaczenie przy ocenie dopuszczalności występowania przeciwko *stationes fisci* niezatrudniających

radcy prawnego w kontekście wzajemnych relacji i powiązań ze *stationes fisci* zatrudniających radcę prawnego. Problem dotyczyć może zwłaszcza tych samych rodzajowo jednostek organizacyjnych Skarbu Państwa np. wojewódzkich inspektoratów farmaceutycznych, regionalnych izb obrachunkowych, czy urzędów wojewódzkich. Może nie być w interesie *stationes fisci* zatrudniających radcę prawnego, aby ten radca na zlecenie innego klienta występował przeciwko innym określonym *stationes fisci*.

B/ Art. 10 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, zgodnie z którym obowiązek unikania przez radcę prawnego konfliktu interesów służy zapewnieniu niezależności, a także dochowaniu tajemnicy zawodowej oraz lojalności wobec klienta.

C/ Art. 11 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego zgodnie z którym radca prawny obowiązany jest dbać o godność zawodu m.in. przy wykonywaniu czynności zawodowych, przy czym naruszeniem godności zawodu radcy prawnego jest w szczególności takie postępowanie radcy prawnego, które mogłoby zdyskredytować go w opinii publicznej lub podważyć zaufanie do zawodu radcy prawnego. Dbanie o godność zawodu stanowi jeden z fundamentalnych obowiązków każdego radcy prawnego. Przede wszystkim dbałość ta odnosi się do starannego, zgodnego z normami etycznymi, wykonywania czynności związanych ze świadczeniem pomocy prawnej, ale także do prawidłowego, z punktu widzenia uznawanych standardów, zachowania w działalności publicznej realizowanej przez radcę prawnego (tak: *T. Scheffler* (red.) [w:] Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz. Wyd. 2, C.H. BECK, Warszawa 2017, s. 90). Problem dotyczyć może zwłaszcza, podobnie jak w przypadku art. 8 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, tych samych rodzajowo jednostek organizacyjnych Skarbu Państwa. Do oceny w konkretnym przypadku, w tym przy uwzględnieniu meritum sprawy, pozostawić należy, czy wystąpienie w opisanym stanie faktycznym przeciwko niezatrudniającym radcy prawnego *stationes fisci* nie będzie naruszało zasady wyrażonej w powołanym przepisie, w szczególności zaufania do zawodu.

D/ Art. 25 ust. 1 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego zgodnie z którym radca prawny nie może zajmować się sprawami ani w jakikolwiek sposób uczestniczyć w czynnościach, które ograniczałyby jego niezależność, uwłaczały godności zawodu, podważały do niego zaufanie albo groziły naruszeniem tajemnicy zawodowej. Zaufanie do zawodu jest niezwykle istotne w kontekście spoczywających na radcach prawnych zadań; świadczenie pomocy prawnej oraz ochrona praw klienta wymaga bowiem działania w warunkach pełnego zaufania (tak: *A. Woroniecka* [w:] Kodeks Etyki Radcy Prawnego, red. *T. Scheffler* Komentarz. Wyd. 2, C.H. BECK, Warszawa 2017, s. 162).

E/ Art. 26 ust. 1 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego zgodnie z którym radca prawny nie może świadczyć pomocy prawnej, jeżeli wykonywanie czynności zawodowych naruszałoby tajemnicę zawodową lub stwarzało znaczne zagrożenie jej naruszenia, ograniczenia jego niezależności, albo gdy posiadana przez niego wiedza o sprawach innego klienta lub osób, na rzecz których uprzednio wykonywał czynności zawodowe, dawałaby klientowi nieuzasadnioną przewagę. Radca prawny w sprawach, które spełniają przesłanki wymienione w komentowanym postanowieniu, nie może wykonywać żadnych czynności, w tym także tych o charakterze neutralnym, tj. nieniosącym za sobą zagrożenia ujawnienia tajemnicy zawodowej czy niezależności radcowskiej (tak: A. Woroniecka [w:] Kodeks Etyki Radcy Prawnego, red. T. Scheffler Komentarz. Wyd. 2, C.H. BECK, Warszawa 2017, s. 168). W kontekście tego przepisu istotna jest kwestia tajemnicy zawodowej oraz wiedzy o sprawach jednostek organizacyjnych Skarbu Państwa w związku ze zleceniem występowania przeciwko jednostkom organizacyjnym Skarbu Państwa. W przypadku jednostek tożsamy rodzajowo (np. urzędy wojewódzkie, wojewódzkie inspektoraty farmaceutyczne, czy regionalne izby obrachunkowe) ryzyko naruszenia powołanej normy etycznej uznać należy za istotne.

5. Podsumowanie

5.1. Klientem radcy prawnego nie może być Skarb Państwa *in abstracto*, a wyłącznie jednostka organizacyjna Skarbu Państwa (*statio fisci*), z którą radca prawny zawarł umowę.

5.2. Ocena dopuszczalności występowania przez radcę prawnego zatrudnionego przez *stationes fisci* na zlecenie klienta innego niż *statio fisci* przeciwko *statio fisci* niezatrudniającej tego radcy prawnego wyłącznie przez pryzmat konfliktu interesów jest niewystarczająca. Ocena ta powinna każdorazowo uwzględniać także inne normy etyczne obowiązujące radcę prawnego, w szczególności zawierające podstawowe zasady wykonywania zawodu oraz wartości i obowiązki etyczne radcy prawnego, a także regulujące tajemnicę zawodową oraz zajęcia niedopuszczalne. Ograniczenie oceny wyłącznie do perspektywy konfliktu interesów bezpodstawnie ją zawęża i prowadzi do niedostatecznej (błędnej) oceny dopuszczalności podejmowania się przez radcę prawnego opisanych wyżej czynności, w szczególności z uwagi na pominięcie przy takiej ocenie kwestii lojalności wobec klienta w osobach *stationes fisci* i kierowania się ich dobrem w celu ochrony ich praw, tajemnicy zawodowej, zaufania do zawodu radcy prawnego oraz ryzyka nieuzasadnionej przewagi dla klienta niebędącego *statio fisci* przy występowaniu przeciwko *stationes fisci* w związku

z posiadaną przez radcę prawnego wiedzą dotyczącą zatrudniających go *stationes fisci*.

5.3. Ocena dopuszczalności występowania przez radcę prawnego zatrudnionego przez *stationes fisci* na zlecenie klienta innego niż *statio fisci* przeciwko *statio fisci* niezatrudniającej tego radcy prawnego wykraczająca poza pryzmat konfliktu interesów pozwala na konstatację, że świadczenie pomocy prawnej określonym *stationes fisci* Skarbu Państwa wyklucza co do zasady możliwość świadczenia pomocy prawnej innemu klientowi niebędącemu *statio fisci* w sprawie przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez określone *stationes fisci* niezatrudniające tego radcy prawnego, z zastrzeżeniem, że wykluczenie dotyczy tylko tego samego rodzaju *stationes fisci* Skarbu Państwa. Nie można przy tym wykluczać wyjątków od sformułowanej zasady, dopuszczających pomoc prawną w opisanym wyżej przypadku, z wyłączeniem występowania przeciwko tym *stationes fisci* na których rzecz radca prawny świadczy pomoc prawną. Zwrócić należy przy tym uwagę, że wyjątek nie dotyczy stanu faktycznego sprawy stanowiącej przedmiot niniejszego stanowiska Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu, a ponadto powinien zostać uwzględniony wyłącznie w szczególnie uzasadnionych przypadkach i tylko wówczas gdy pozwoli na to dokonana ocena uwzględniająca wszystkie mające zastosowanie w konkretnym stanie faktycznym normy etyczne. Sytuacja ta w istocie może mieć miejsce wyjątkowo – wydają się, że *a priori* nie może być związana z zadaniami merytorycznymi (ustawowymi) jednostki, a wyłącznie z obszarem organizacyjnym, o którym wiedza jest, co do zasady powszechna i nie zależy od rodzaju jednostki, np. w obszarze spraw z zakresu prawa pracy.

5.4. Należy przy tym zwrócić uwagę na orzeczenie Okręgowego Sądu Dyscyplinarnego z dnia 15 października 2014 r. w sprawie D 7/2014: „*Sąd wskazuje, że w sytuacjach wątpliwych radca prawny winien rozstrzygać swoje wątpliwości odnośnie do konfliktu interesów raczej na rzecz niepodejmowania działania niż jego podejmowania. Istotne jest jednak przede wszystkim, aby radca prawny w ogóle dostrzegł problem konfliktu interesów i podejmował krytyczną refleksję w tego typu przypadkach.*” (cyt. za: T. Jaroszyński [w:] T. Jaroszyński, A. Sękowska, P. Skuczyński, op. cit., s. 73). W ocenie Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu teza cytowanego orzeczenia winna mieć zastosowanie nie tylko przy rozstrzygnięciu wątpliwości odnośnie do konfliktu interesów, ale przypisać jej należy odpowiednio znacznie szersze zastosowanie – do rozstrzygnięcia wątpliwości odnośnie do postępowania zgodnego z normami etycznymi obowiązującymi radców prawnych.

5.5. Zajęcia niedopuszczalne i konflikt interesów należą do wrażliwego obszaru związanego z wykonywaniem zawodu radcy prawnego. Przestrzeganie zasad deontologii zawodowej w tym zakresie nabiera szczególnego znaczenia w aktualnej sytuacji na rynku świadczenia pomocy prawnej. Mając na uwadze analizowane przepisy Kodeksu Etyki Zawodu Radcy Prawnego dotyczące zasad wykonywania zawodu należy pamiętać, iż zawód radcy prawnego jest to zawód zaufania publicznego, respektujący ideały i obowiązki etyczne ukształtowane w toku jego wykonywania. Są to zarówno obowiązki radcy prawnego względem klientów, sądów oraz pozostałych organów ochrony prawnej, innych radców prawnych i samorządu zawodowego – związane z rolą zawodu cieszącego się odpowiednim prestiżem i zaufaniem. Do wymogów profesjonalizmu tego zawodu zaliczyć można dbałość o zapewnienie zgodnego z obowiązującymi zasadami wykonywania zawodu świadczenia pomocy prawnej, w szczególności lojalnego postępowania wobec klientów i kierowania się ich dobrem w celu ochrony praw, budowania zaufania do zawodu radcy prawnego, dochowania tajemnicy zawodowej, niepodjęmowania się zajęć niedopuszczalnych oraz wyłączenia się ze spraw w sytuacjach jednoznacznie wymagających takich zachowań, ale także wątpliwych z etycznego punktu widzenia. Brak zgody na podejmowanie się zajęć niedopuszczalnych lub budzących zastrzeżenia natury etycznej jest przejawem godności zawodowej.

5.6. Komisja zastrzega jednakże, iż nie ma powszechnie ukształtowanej wykładni przedstawionego zagadnienia; każdy przypadek w zależności od szczegółów stanu faktycznego należy oceniać indywidualnie; nadto nie wyklucza się możliwości ukształtowania innej wykładni zagadnienia.

Opracowali:

r. pr. Grzegorz Wyszogrodzki
r. pr. Piotr Klimowicz

Przewodniczący Komisji
Etyki i Wykonywania Zawodu
Krajowej Rady Radców Prawnych

r. pr. Ryszard Wilmanowicz